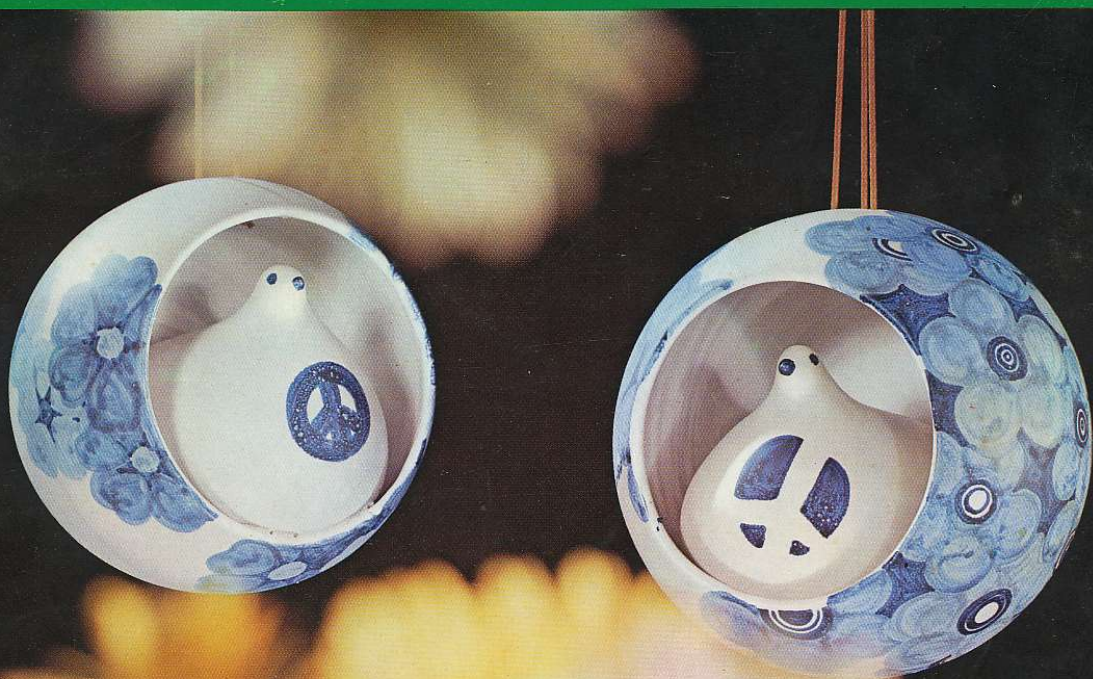

SERRA D'OR

juny 1971

a Montserrat, un obrador de ceràmica

parlar i escriure

PRONOM PERSONAL

La *Gramàtica catalana* de Badia i Margarit (§ 105) assenyala que el català no admet l'ús dels pronoms personals *ell, ells, ella, elles* referits a cosa. No recordem que aquesta observació tan encertada vagi aparèixer en cap de les gramàtiques precedents. Potser és perquè en llur temps l'observació d'en Badia era tan òbvia que ni se'n feia esment. Frases com «Tenia problemes greus i tot el dia pensava *en ells*», o «coneixem l'obra del mestre i tot el que *d'ella* s'ha dit», «escrivia cartes i *en elles* demanava...», o encara, «en la mateixa mesura que la dona es desentengui dels quefers domèstics l'espòs haurà d'interessar-se *per ells*», no eren tan freqüents com ho són ara els exemples citats.

N'hi ha a munts, sobretot en textos sense intenció literària. Això vol dir que en aquestes frases, on no hi ha cap mot fòraster i el conjunt sembla obeir a una certa lògica, han estat escrites sense pensar que la llengua catalana disposa d'una forma genuïna que li permet de limitar l'ús d'aquell pronom personal estrictament a les persones. En altre cas recorre als adverbials atons *hi* i *en*, i a l'adverbi *on*, que no es refereixen ja a la persona, sinó a la totalitat del complement que representen (del qual el pronom *ell, ells, ella, elles*, en la falsa construcció, hauria estat el centre).

Les frases citades més amunt, correctament construïdes dirien: «Tenia problemes greus i tot el dia *hi* pensava»; «coneixem l'obra del mestre i tot el que se *n'ha* dit»; «escrivia cartes *on* demanava...» i «en la mateixa mesura que la dona es desentengui dels treballs domèstics, *s'hi* haurà d'interessar l'espòs».

La construcció correcta, en aquest cas, té dos avantatges: no ataca l'esperit del llenguatge, que encara servei bons seguidors, i no fereix com una estranyesa o un artifici els qui cerquen la vivacitat de l'idioma, tal com es parla, tal com és viu.

Es indubtable que les frases que hem aportat són susceptibles d'altres correccions per a evitar l'ús indegut del pronom personal, si no designa cap persona. Cadascú és lliure de trobar-les dins els termes de l'amplíssima possibilitat de la llengua. El que ens sembla veritablement fora de lloc és la persistència creixent d'aquestes errades. Vegem-ne dos altres casos: «No hi havia cap finestra tan petita que a través *d'ella* no s'hi pogués llençar tota la casa». L'autor ha volgut defugir un pronom relatiu (a través *de la qual*) que nosaltres trobem de bon passar, i era ben senzill d'eludir dient «cap finestra tan petita que no *s'hi* pogués llençar tota la casa».

Un altre: la notícia parlava de festes: «algunes *d'elles* —deia— són només un nom sobre un ofici municipal». La correcció és ben fàcil: basta suprimir el pronom personal, d'altra banda innecessari. «... de les festes. *N'hi* ha que no són més que un nom sobre un ofici municipal».

No podem pas gototar els exemples amb tan poc espai! Només demanem als qui escriuen la disciplina a l'esperit de la llengua i prou fantasia per a esmerçar-s'hi.

OSVALD CARDONA

RESTRICCIONS MENTALS

joc de lletres

per Joan Fuster

Les tres erres, per exemple: RRR. Correspondrien, precisament, a Richelieu, a Robespierre i a Rothschild. Fou Heine qui va reunir aquests noms i en féu una mena de síntesi o d'emblemàtica de la revolució. Tal com ho dic: de la —i ara hi posaré la majúscula— Revolució. I la veritat és que la cosa té la seva gràcia, perquè, al capdavant, si, ni junts ni separats, Richelieu, Robespierre i Rothschild no encarnen «la Revolució», no hi ha dubte que van ser uns grans «revolucionaris». No caldrà afegir que «revolucionari», en el present cas, significa «promotor d'un canvi radical en els mecanismes de la societat», i valgui la definició improvisada. Heine va viure en la primera meitat del segle XIX, i, de fet, en la seva època i amb la seva perspectiva, aquelles RRR resultaven ben lògiques. Avui, obsedit per les propostes i per les realitzacions «revolucionàries» posteriors, els tres personatges invocats ja no ens semblen tan decisius. Però ho són, en tota la respectiva càrrega simbòlica, d'una manera inqüestionable. Richelieu pot passar per «inventor» de l'Estat modern; Robespierre no necessita comentari, i li pertoca de representar la Democràcia burgesa; Rothschild seria, doncs, la iniciació del Capitalisme financer i internacionalitzat. Em penso que ningú no s'atrevirà a negar la colopulenta importància de les tres referències, i més encara, si les considerem «vistes» en o des del temps de Heine. Es ben possible que el poeta hi posés una gota de sarcasme en la tria dels noms: jo ignoro. En el fons, la seva formulació és bastant vàlida. Jo, fins i tot gosaria afirmar que, a nivell europeu, generalitzador, és perfectament vàlida. Només que... ¿Li vindria suggerida pel joc de les inicials? ¿Una mera serpentina d'enginy? Potser sí. Aquests trucs no són insolïts. De vegades, en un moment o altre, tothom es deixa endur per la temptació, quan les paraules s'hi presten. I n'hi ha molts, de recursos. Un bon dia, a don Eugeni d'Ors, se li acudí allò de «les lleis no solament són normes, també són armes» —més o menys, vaja!—, i va convertir la frase en un dels fonaments doctrinals de la seva Helioàquia. Es tractava d'un simple *calembour*, d'un *retruécano*, o tant se val com ho vulguem dir. Tècnicament, els acudits coetanis, als teatres del Paral·lel, no resultaven gaire més dolents. Però Xènius hi manipulava un concepte útil —«útil» dins el seu sistema ideològic—, i la bajanada verbal pogué ser deglutida per la clientela amb una certa passivitat. Podríem citar casos semblants, i pitjors, amb firmes prou més solemnes. El pecat és freqüent, i ningú no llançarà, de segur, la primera pedra. «*Qui dira les torts de la rime?*», i això ja és tota una indicació. Pel que fa a la broma de les inicials, contem que Pau Casals, en algun interview, es manifestà

incondicional de tres bes: Bach, Beethoven i Brahms. Tot és qüestió de gustos, és clar, i cadascú s'panya com Déu vol: Casals té aquestes preferències, que, casualment, fan BBB. Els estudiants del maig del 68 també s'empescaren una trinitat alfabèticament homogènia: MMM. O sigui: Marx, Mao, Marcuse. Un amic meu, poeta voluntàriament inèdit i seguidor impertèrrit del difunt «realisme històric», sol decantar-se per les VVV, que, si no m'enganyo, equivalen a Villon, Voltaire i Valéry... La vida és ben complicada, i aquestes combinacions sempre tenen —per què no?— una justificació: personal, en última instància. Des d'un angle «objectiu», Mao no pot compaginar-se amb Marcuse, i entre Bach i la cerveseria lúgubre de Brahms hi ha un abisme monumental. Però no se sap mai què pot passar dins el cap d'un violoncellista o d'un estudiant. O d'un veí qualsevol. El meu amic de les ves ha intentat convèncer-me de la lògica intrínseca que, per a un versificador «històrico-realista», té la combinació Villon-Voltaire-Valéry: diu que el desvergonyiment de Villon, l'estolidesa didascàlica de Voltaire i el càlcul retòric de Valéry, barrejats, serien la recepta bàsica d'una poesia eficaç i meritòria. Deixem-ho córrer. Per aquest camí, les variacions són inefablement elàstiques. Amb un pel d'habilitat, un novel·lista podrà reclamar tres des, Dickens, Dostoïevski, Dumas (el pare, òbviament!), o tres pes, Poe, Proust, Pérez i Pérez... Tanmateix, Heine hi tocava. Les seves RRR responien a una observació lúcida de la realitat, i no pas a cap indisposició intestinal de caràcter polític o estètic. En aquest tros de món on tenim assignada la residència, diguem-ne Europa, l'Estat nacional, la Democràcia burgesa i el Capitalisme internacionalista han constituït tres «revolucions» poderoses. Encara en som dependents. Favorables o enemics, però dependents. I hem de reconèixer que les «personificacions» apuntades per Heine estan ben escollides, erres a part. La repetició de la R, pel cap baix, té un valor mnemotècnic afectuós, escolar. A la gent subalterna, com ara al lector o a mi, convé que ens diguin les coses pel seu nom. O pel seu cognom, ni que sigui lleugerament forçat. I que se'n recordi, de tant en tant, que hi ha moltes formes de «revolució». Ens arrisquem, ofuscats per les pròpies impaciències, a creure que tot són MMM, i que no hi ha RRR, i a deduir, puerilment, que la M de Marcuse és coherent amb les altres, o la R de Robespierre amb les dues erres restants. Una certa dosi de cautela en la recapitulació serà saludable. No hem d'oblidar que sempre hi ha una «revolució» a punt: un canvi dràstic. Pot tenir un sentit o un altre...